

LECTORI BENEVOLO SALUTEM.

Plurimas, amice Lector, dolentis Patriae lacrymas rudi brevique carmine perstringo: quas volumina non caperent. Incultum, rei materia postulabat: multo, plerique fastidiuntur. Neque mihi, super immenso aerumnarum pelago versanti, plus verborum lepor et dictionis ornatus ad ostentationem, quam impetuosus clamor et inordinatus gemitus ad compassionem⁹ conveniebat. Vereor nihilominus, ne et sic iudiciis omnium, quam desiderii minus fecerim. Velim vero, cum ingenii mihi graviorem censuram dederis, otii privatam excusa. Uti enim

Carmina secessum, tempus quoque et otia quaerunt:
Scribenti deerant haec tria, crede, mihi.

Occurrent insuper in hoc poëmate, Nomina quaedam, Latinae Poëseos et Grammatices¹⁰ regulis non accomodata: ea, nolim, errori aut inadvertentiae meae imputes. Genus enim et quantitatem ipsorum iuxta vernaculam expressi. Hinc urbium saepe masculina, fluminum vero foeminina epitheta, et Vocalem ante plures Consonantes abbreviatam, leges. Ita Illyrici postulabat idiomatis proprietas, Latinis aut Graecis necessitatibus non coërcenda: quibus aut generis aut pronuntiationis natura alteraretur. Ob id in Berislav et Jastrebarko mediae syllabae naturâ breves, nullâ positione corripiendae fuerunt. Tanto minus Nominum patriorum genera peregrinae consuetudinis gratiâ immutari debebant. Ita etiam et litteras pro possibili conformavi. Quare ç, pro cs vel ts: ć, pro ch vel tj: c semper eandem acutam vocem faciente, quam apud Latinos ante i et e habet: cuius pronuntiationem ante a, o et u, k nobis usitatum distinguit. ĩ pro lj, ly, vel ut Itali scribunt gli: ń, pro nj, ny, vel Italo more gn: z, pro x, vel Ń, quasi liquefacto z, accepi: dum secus multiplicatis ita litteris nequaquam perfecte possunt exprimi. Y quoque cum vocalis sit, accepi pro ea, qua indigent perquam frequenter¹¹ Illyrii ante r alteram consonantem praecedens, quae ab aliis male per a, e, et o scribitur; ego hactenus per ö, et ë rectius

⁹ *compassionem : compassionem*

¹⁰ *Grammatices : Gramatices*

¹¹ *perquam frequenter : perquamfrequenter*

POZDRAV DOBROHOTNOMU ČITATELJU.

U neuređenoj sam i kratkoj pjesmi, dragi čitatelju, opjevao mnoge suze tugujuće domovine, za koje ni knjige ne bi dostajale. Predmet djela iziskivao je neuglađenost, a dužina je većini zamorna. A ni meni, koji se nalazim na nepreglednoj pučini jada, više ne pristaje da se razmećem ljupkošću riječi ni urešenošću izričaja, nego mi dolikuje da silovitom bukom i nedotjeranim jadikovkama izazovem suosjećanje. Unatoč svemu bojim se da sam time više izazvao osude ljudi negoli ispunio njihove želje. Htio bih ipak da, prije nego što strogo ocijeniš plod moga rada, to opravdaš nedostatkom dokolice. Jer doista,

Osamu, mir i vrijeme pjesme iziskuju, vjeruj,
Ništa nisam od tōg imao pišući njih.

Osim toga, u ovoj se poemi zatječu neka imena koja nisu usklađena s pravilima latinskoga pjesništva i gramatike. Ne bih htio da ih smatraš mojom pogreškom ili nepažnjom. Njihov sam naime rod i kvantitetu iskazao prema pravilima domaćega jezika. Stoga ćeš često pridjevske gradova čitati u muškome rodu, rijeka pak u ženskome, dok ćeš samoglasnik ispred više suglasnika čitati kratko. Tako je iziskivala navlastitost ilirskoga jezika, koja se ne smije podvrgavati pravilima latinskoga ili grčkoga, zbog kojih bi se promijenila ili narav roda, ili narav izgovora. Zato se u imenima Berislav i Jastrebarško srednji slogovi, koji su po naravi kratki, ni zbog kakva položaja nisu smjeli pokratiti.¹ Još je manje bilo razloga da se mijenjaju rodovi domaćih imena zbog stranoga običaja. Tako sam, sukladno mogućnostima, oblikovao i slova. Stoga ć stoj umjesto cs ili ts, ć umjesto ch ili tj; c uvijek označuje isti oštri glas koji se kod Latina javlja ispred i i e. Njegov se izgovor razlikuje ispred a, o i u, za što se u nas rabi k; ĩ sam uzeo umjesto lj, ly, ili, kako Talijani pišu, gli; ņ umjesto nj, ny, ili po talijanskome običaju gn; z umjesto x ili fh, kao nekakvo razliveno z. Uzeo sam ih zato jer se inače, ako se slova onako udvostruče, ti glasovi nikako ne mogu savršeno zapisati. Y, budući da je samoglasnik, uzeo sam umjesto onoga što je Ilirima vrlo često potrebno pred r, kada ono prethodi drugomu suglasniku, što ostali loše pišu kao a, e, i o.

¹ Bit će zabunom. Dakako: *produljiti*. Dakle, ne *corripiendae*, nego *producendae*. (Zašto bi se pokraćivalo nešto što je već kratko?) Taj se propust može zacijelo lakše razumjeti prisjetimo li se da

expressum censui: tamen cum vocalis sit exmittendam haud existimabam. Quae, et plura alia, in Ortographia mea Illyricana, sive absoluta Latinis elementis voces Croaticas describendi methodo, clarius exhibentur. Quaedam etiam Nomina propria significativa latinizavi. Uti Banale pratum, pro Baňa Luka: Salsa petra, pro Slan kamen, Salan kemen. Karlopolis pro Karlovac, sive Karlostadio. Ita et a Latinis usitata Croatice dixi, uti Hyrvathia, pro Croatia: cum et antiqui Graeci et Patrii Scriptorum Chrovathiam scripserint, et nos Hyrvati vocemur: Kulpa et Kупpa pro Kolapi flumine et si quae alia. Boni consule, Candide Lector, hanc opellam¹², et Vale.

---

¹² *opellam : opelam*

Ja sam pak sve dosad smatrao da je za to ispravniji zapis ö i ë, ali budući da jest samoglasnik, držao sam da ga nipošto ne treba odbaciti. Ovo i mnogo toga drugoga jasnije se obrazlaže u mom ilirskome pravopisu, odnosno u cjelovitu načinu zapisivanja hrvatskih glasova latinskim slovima. Štoviše, latinizirao sam i neka vlastita imena čije je značenje razvidno. Kao Banale pratum umjesto Baña Luka; Salsa petra umjesto Slan kamen, Salan kemen; Karlopolis umjesto Karlovac ili Karlostadium. Jednako tako, hrvatski sam izrekao ona imena koja se koriste u latinskome, kao Hyrvathia umjesto Croatia: budući, naime, da su stari grčki pisci, kao i domovinski, pisali Chrovathia, mi se i zovemo Hyrvatima; Kulpa i Kupa umjesto rijeke Kolapis, a tako i neka druga. Imaj dobro mišljenje, dobronamjerni čitatelju, o ovome djelcu, i zbogom.

---

je Vitezoviću kao osnovni latinski izvor za sastavljanje njegova *Lexicon*a poslužio rječnik Basiliusa Fabera (1520.–1575. ili 1576.), objavljen godine 1572., pod naslovom *Thesaurus eruditionis scholasticae*. Vitezović je imao primjerak jednoga potonjega izdanja Faberova *Thesaurusa* (taj se primjerak danas čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu). Obavijest o kračini ili duljini (pretposljednega) sloga Faber obično kazuje jednom od ovih sveza: *penultima brevi* ili *penultima correpta* za kračinu, te *penultima longa* ili *penultima producta* za duljinu. Sve su to ablativi svojstva (*ablativus qualitatis*), a pri tome svagda valja domisliti riječ *syllaba*. Te su sveze uglavnom (na različite načine) pokraćene, a gdjekada je i poredak pojedinih sastavnica obrnut (npr. *brevi penultima* ili *longa penultima*). Vitezović je, pišući djelo *Plorantis Croatiae saecula duo*, zacijelo svakodnevno zavirivao u Faberov rječnik jer je istodobno radio i na svome tada još nezavršenome *Lexiconu*, što opet znači da se je svakodnevno susretao i s latinskim riječima *correptus* i *productus* (vidi o tome potanje u Bojan Marotti, *Značenje nadslownika u Vitezovićevu Lexiconu*, Artresor naklada, Zagreb, 2013., sv. I, str. 52–70, posebice str. 66–67). Kada se danomice rabi jedan te isti pojmovni par, zapravo rječni par, lako se može dogoditi zabuna, upravo nepažnjom (*inadvertentia*), kako u ovome predgovoru čitatelju kaže i sam Vitezović. Prema tome, rečenica bi u latinskome trebala glasniti: »*Ob id in Berillav et Jafrebarlko mediae syllabae naturâ breves, nullâ positione producendae fuerunt.*« U skladu s time hrvatski bi prijevod bio: »*Zato se u imenima Berillav i Jafrebarlko srednji slogovi, koji su po naravi kratki, ni zbog kakva položaja nisu smjeli produljiti.*« Vidi o tome više u pogovoru (str. 318–324). [B. M.]